

7

וכי מאחר דאפי' (אחד) [חד], תרי מיבעיא. תרי מיכתבן מלייהו בספר הזכרונות, חד לא מיכתבן מליה [בספר הזכרונות]. וכי מאחר דאפי' תרי תלתא מבעיא. מהו דתימא דינא שלמא בעלמא הוא ולא אתיא שכינה, קמ"ל דדין נמי היינו תורה. וכי מאחר דאמילו תלתא עשרה מיבעיא, עשרה קדמה שכינה ואתיא, תלתא עד דיתבי: [שם] אמר (רבי) [רבי אבין] בר רב אדא אמר רבי יצחק, מנין שהקדוש ב"ה מניח תפילין, שנאמר (ישעיה סב) "נשבע ה' בימינו וזכרנו עונו", ואין "ימינו" אלא תורה, שנא' (דברים לג) "מימינו אש דת למו", ואין "עונו" אלא תפילין, שנאמר (תהלים כט) "ה' עוז לעמו יתן". ומנין שהתפילין עוז הם לישראל, דכתיב (דברים כח) "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך [ויראו מרץ]", ותניא רבי אלעזר הגדול אומר אלו תפילין שבראש: אמר ליה רב נחמן בר יצחק לרב חייה בר אבין, [הנין] תפילין דמארי עלמא מה כתיב בהו, א"ל (דה"א יז) "ומי כעמך ישראל גוי אחר". ומי משבח קוב"ה בשבחייהו דישאל, אין דכתיב (דברים כו) "את ה' האמרת היום וה' האמריך היום", אמר להם הקב"ה לישראל, אתם עשיתונו חטיבה אחת בעולם ואנו אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם, אתם עשיתונו חטיבה אחת בעולם דכתיב (שם ו) "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד", [אף אני] [ואני] אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם, דכתיב "ומי כעמך ישראל גוי אחר בארץ". א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי, תינתן בחד ביתא, בשאר בתי מאי. אמר ליה (דברים ד) "כי מי גדול", "ומי גוי גדול", (שם לג) "אשריך ישראל", (שם ו) "או הנסה אלהים", (שם כו) "ולתתך עליון". או הכי נפשי להו טובא [בתין], אלא "כי מי גוי גדול" "ומי גוי גדול", דדמיון להרדי בחד ביתא. "אשריך ישראל" "ומי כעמך" בחד ביתא, "או הנסה אלהים" בחד ביתא, "ולתתך עליון" בחד ביתא, [שם ע"ב] וכלהו כתיבי באדרעיה:

מיכתבן

מלייהו. דכתיבי ויכתב ספר זכרון [לפניו]: קדמה שכינה ולאמיה. קודם שיהיו כל העשרה אלהים נכב ענדת אל מעיקרא משמע: עד דיסבי דכתיבי יפוט נשעת המשפט:

עין אי"ה

נב. מנין שהקב"ה מניח תפילין. פעולת התפילין אצלנו היא, שהנהגת השכל והרצון שהם כמות ולב, הם טבעיים ונוטים כטבעם להוציא אל הפועל רק את השלמות הפרטית הנצרכת לאדם בחומריותו, אבל התכלית האמיתית היא שתהי' ההנהגה כולה מכוונת אל התכלית המוסרית, שהיא יסוד עבודת ד' ית'. ע"כ נתנו התפילין במקום המחשבה והרצון לפי המורגש, להטביע שיפעלו הכלים הטבעיים את התכלית המוסרית. והנה בהנהגה הכללית ג"כ הוא הדין, אנו רואים הסיבות הולכות ומתנהגות ע"פ חפץ עליון, והסיבות הטבעיות מתגלות לעינינו רק לצורך תיקון העולם הטבעי והחומרי, אבל כאמת הסוד הפנימי של ההנהגה הטבעית הוא שתצא ההנהגה המוסרית לרומם רוח האדם ואת כל הבריאה כולה למדרגה מוסרית רמה ונשגבה מאד. וזהו מכוון בהנחת תפילין דקוב"ה. אמנם זהו יסודה של תורה וברית ד' עמנו, שהשלמות המוסרית בעולם לא תצא לפעלה כ"א ע"י ישראל, וכביאור הנביאים ע"ה "ואצרך ואתנך לברית עם". ע"כ בתפילין דמרי עלמא כתיב שבחייהו דישאל, ושלא תאמר שרק התכלית היא רשומה כך, אבל בכח הפעולות אינה נמצאת תמיד התכונה של ההבאה אל השלמות המוסרית, ע"כ אמר וכולהו כתיבין באדרעי, שמורה על הפעולות. וזהו כל מקום קבלת תפילות, ויסוד ההשגחה להיותו יתברך אוהב צדיקים² וישרי לב³ ושונא רשעים⁴, הכל הוא מפני שתכלית כל הבריאה היא ההשתלמות המוסרית, ע"כ כל הדברים והארחות שמביאים אל המצב המוסרי שישתלם בין בנ"א, א"א שיחסרו מהנהגתו ית'.

נא. עשרה קדמה שכינה ואתיא, תלתא עד דיתבי. יש דברים שחשוב רבים שלשה לגבייהו, כמו דינים וברכת הזימון וכיו"ב. ויש דברים שעשרה חשובים רבים וממלאים המספר ולא פחות. ונראה שורש ההבדל, והנה יש שני מינים של הנהגות שצריך האדם ללכת בהן בדרך הטוב והישר שהוא דרך ד', שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם¹. היינו בדברים שכליים, שענינם אמת ושקר, ובדברים המפורסמים, שענינם טוב ורע, או נאה ומגונה². והנה ההבדל הוא, דאמת ושקר אם שאין ביד האדם לחתוך גדר האמתיות, ע"כ עליו ללכת בכל משפט מסופק אחרי רבים. ע"כ לענין דברים שכליים ומשפטים השלשה הם רבים, שיש בהם כח הכרעה, מפני שאין ב"ד שקול. ולענין דברים המפורסמים, כל עקרם הוא ההסכמה הכללית, לענין זה אין רבים פחות מעשרה, שעשרה הם יסוד הרבים לענין הסכמת הפרסום. והנה בנ"א ההולכים בדרך ישרה, לענין מפורסמות אין ספק שמה שייסכימו שהוא נאה, הוא נאה באמת, ומה שייסכימו שהוא מגונה, הוא מגונה באמת. ע"כ אסור ליחיד לפרוש מן הציבור בשום אופן. אבל ההבדל שבין האמת והשקר, לא ניתן להאמר שהמיעוט לא יכוין לעולם האמת, כ"א אחרי שיוכרע הרוב לצד א' יש חיוב שמיעוט יבטל דעתו. ע"כ לגבי שלשה רק עד דיתבי, ויוכרע הרוב כאחד מהצדדים, אתיא שכינה, והשפעה האלקית מתאמת אז אל ההכרעה. אבל עשרה, קדמה שכינה ואתיא, מאין צורך אל הכרעה נולדת, כי המפורסם לרבים הוא. כן הוא מצד עצמו בענינים המפורסמים, ואין צורך להכרעה לומר שרק אז יוכרע הדבר.

נב. 1. ישעיה מכ ו. 2. תהילים קמו ח. 3. שם ז יא. 4. שם יא ה.

שיעורים בעין אי"ה ברכות פרה א'

מאימתי

פרק ראשון

ברכות דף ו

3
 בעדת אל נצת מועד
 שלו: ומנין לעשרה וכו'.
 עדה קרואים עשרה
 שנאמר עד מתי לעדה
 הרעה הזאת וגו' (נמצא
 יד) ילאו יהושע וכלב:
 בקרב אלהים ישפוט.
 ואין ציט דין קרוים אלהים
 אלא עב' [נפ"ק
 דסנהדרין]: ויקשב ה'
 ושמע. ממתין להס שס:
 אשר אזכיר את שמי. אשר
 זכר שמי ע"פ מלומי
 ודברי: אבא אליך. לשון
 יסיד הוא:

1
 תניא אבא בנימין אומר, אין תפלתו של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת, שנא' (מ"א
 ה) 'לשמע אל הרינה ואל התפלה (אשר עבדך מתפלל לפניך בבית הזה)', במקום רנה שם תהא
 תפלה. אמר רבין בר (רב) אדא א"ר יצחק, מנין שהקבי"ה מצוי בב"ה, שנאמר (תהלים
 פב) 'אלהים נצב בעדת אל'. ומנין לעשרה שמתפללין ששכינה עמהם, שנאמר 'אלהים נצב
 בעדת אל'. ומנין לשלשה שיושבין בדין ששכינה עמהם, שנאמר (שם) 'בקרב אלהים ישפוט'.
 ומנין לשנים שיושבין ועוסקין בתורה ששכינה עמהם, שנא' (מלאכי ג) 'אז נברו יראי ה' איש אל
 רעהו, ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו, ליראי ה' ולחושבי שמו', מאי 'ולחושבי שמו',
 אמר רב אשי אפילו חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה, מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה.
 ומנין לאחד שיושב ועוסק בתורה ששכינה עמו, שנאמר (שמות כ) 'בכל המקום אשר אזכיר את
 שמי אבוא אליך וברכתוך'.

2 במקום רנה. נצת"י שסס אומרים הצטר שירות ומשנחות נענימות קול [ערב]:

4 עין אי"ה

מח. תניא אבא בנימין אומר, אין תפלתו של אדם נשמעת
 אלא בביהכ"נ, שנאמר 'לשמע אל הרינה ואל התפילה'.
 יסוד הדברים, כי הנה תכלית התפילה הם שני דברים,
 שלעומתם נחלקו חלקי התפילה, שהם רינה ותפילה, דהיינו
 שבח ובקשה: האחד הוא ששם השי"ת חק בעולמו שעי" תפילת
 האדם יעשה לו צרכיו, 'ותפילת ישרים רצונו'¹, 'ואת שועתם
 ישמע ויושיעם'². והשני, שיוציא האדם שלמותו מן הכח אל
 הפועל, בהיותו מסדר רעיוניו לספר בגדולתו ית' ולהרגיל
 דעותיו וכל כחות נפשו לחזות בנועם ד', שהוא פרי החיים
 ותכלית השלמות. ובכלל סוג זה הוא הדבר העקרי של
 הודעת כבודו של מקום בעולמו, וקרבתו לבנ"א, וביותר
 לדבקים בדרכיו. והנה ראוי שיהי' חקוק בלב, שגם חלק
 התפילה של בקשה, הוא ג"כ נמצא בעולם, כדי שעי"ז יבא
 האדם בכלל יותר לשלמותו האמיתית, הנמשכת מהכרת כבוד
 ד' ית'. שעי" מה שהתפילה מועלת, ועי" מה שכל שהאדם
 קרוב יותר לשלמותו ית', עי" מעשיו הטובים וכשרון חכמתו
 ומדותיו, הוא קרוב יותר שתועיל תפילתו, ודבריו יעשו רושם
 לגור אומר ויקם לוי³, דבר זה מביא את המין האנושי אל קרבת
 אלקים. ועי" המציא השי"ת חק זה בעולמו כדי להכשיר את
 האדם לשלמותו. והמשכיל יבין בזה שורש מציאות התפילה,
 באין צורך לחשבונות הרכים של הפילוסופים. ע"כ יש בתנאי
 חלק הבקשה, שתהי' תמיד משועבדת לחלק היותר עליון של
 התפילה, שהיא מצד הודעת כבודו ית'.
 והנה מציאות בתי כנסיות וקדושתם בתור מקדש מעט היא, מפני
 שהם הבתים שעל ידם יפורסם [ענין] מציאות השי"ת וכבודו.
 ע"כ ראוי להראות שגם חלק הבקשה משועבד ונמצא בשביל זו
 התכלית, כדי להנצל משיבוש הדעת של שינוי רצון חלילה
 לאדון כל ית'. ע"כ אין תפלתו של אדם נשמעת אלא בביהכ"נ,
 שהוא מקום רינה, שיסוד תפילת ביהכ"נ הוא מיוסד על החלק
 המעולה השכלי, שהוא הכרת גדולתו ית' וקרבתו. והנה באלה
 שני החלקים הכוללים של התפילה, נכללו שלשה חלקים לפי
 האמת, דהיינו, תכלית מילוי הבקשה של צורך האדם, הוא החלק
 התחתון של התפילה, החלק היותר עליון מזה, הוא להכשיר את
 האדם להתענג על ד', והחלק היותר עליון ונשגב, הוא להודיע
 גדולתו ית' בעולם. ועי" נתקנו שלשה חלקי התפילה, של ג'
 ראשונות וג' אחרונות ואמצעיות, הג' ראשונות להכשר מעלת
 האדם, ומזה יהי' האדם נכון לבקשה בלא שיבוש דעת, והג'
 אחרונות תכליתן להכרת גדולתו ית' עי" התפילה ופעולותי
 בעולם. ע"כ אלה הב' ענינים הרוחניים אינם מקבלים חלוקה⁴, כי
 יסודם דבר שכלי שאינו מורכב כלל בחומר מפאת תכליתם, ע"כ
 חשובים הם כאחד הג"ר וג' אחרונות, מה שא"כ האמצעיות,
 שהן לתכלית חמרית, בהן יש חילוק מדרגות לפי הצרכים.

5
 מט. מנין שהקב"ה מצוי בביהכ"נ. גדול מאד כח הרכים,
 ע"כ הוזהרנו שלא לפרוש מן הציבור¹. כח הרכים בכללם כיון
 שהתיצבו על דרך הטוב לא יפול בהם שינוי, כי אין השינוי
 אלא בפרטים. אבל הכלל לא ימלט שימצא קיים כולו להיות
 נאמן לשם השי"ת, כמש"כ 'רוחי אשר עליך כו' לא ימשו
 מפ"ך וגו' מעתה ועד עולם'². והנה מציאותו ית' מיוחדת
 שהיא בלא שינוי, 'אני ד' לא שניתי'³. והיכן הוא מצוי בערכנו
 בלא שינוי, הלא בביהכ"נ, ששם קיבוץ הכלל. אבל האדם הפרטי
 לא יעמוד במצב אחד, ע"כ סמך הלל ב' אזהרות תכופות "אל
 תפרש מן הציבור ואל תאמין בעצמך עד יום מותך"⁴, והוראת
 ניצב היא על התמדת הקיום במצב א', עיי' מו"נ ראשון ע' ניצב.

6
 ג. תרי מכתבן מליהו בספר הזכרונות, חד לא מכתבן מילי
 בספר הזכרונות. יש הבדל בין העוסק בהשלמת עצמו לעוסק
 בהשלמת זולתו. כי העוסק בתורה כדי להשלים עצמו, או יבחן
 הדבר אם הוא מקיים כתלמודו ואם הפעולה המוסרית נראית
 עליו, זהו אות שלימדו הוא לשמה והוא מהמיימינים בה,
 כדחז"ל, 'לקי' 'ועשיתם אותם' - 'ועשיתם אתם', שיהיה האדם
 עושה את עצמו עי" ד"ת. וכל זה רק כשלומד לעצמו, שעיקר
 השכר הוא כשמוציא מן הכח אל הפועל את אשר ישיג בשכלו,
 מה שא"כ הלמד לזולתו, הלא אין הדבר בידו לפעול על זולתו,
 ע"כ מקבל שכרו משלם מומן הפעולה. זוהי מליצת חד לא
 מכתבן מילי בספר הזכרונות, כי אם יהי' ראוי לשכר טוב הלא
 הוא בעצמו יהי' ספר הזכרון, שהתורה תהי' ניכרת עליו בכל
 דרכיו. תרי מכתבן מליהו בספר הזכרונות, כ"א לפי מה שהוא
 ראוי לפעול על ידי תורתו על זולתו, זה אי אפשר לתלות בתנאי
 אם יהיו הגדולין ניכרים בזולתו, ע"כ שכרו אתו. אפי' לא יהי'
 הדבר יוצא לפועל מצד חבירו, ע"כ נכתב בשה"ז לשלם שכר,
 ומזה גופו נלמד, דהיינו "לחושבי שמו", שחשב לעשות מצוה
 ונאנס ולא עשאה, ה"נ כשרצה שיהיו ד"ת פועלין על חבירו
 לטובה להיות מהמיימינים בה, הנה שכרו אתו בלא שום תלות
 ע"כ אם הצליח בידו חפצו הטוב.

מח. 1. משלי טו ח. 2. תהלים קמ"ט. 3. איוב כב כח, תענית כג א. 4. שריע או"ח קי"ב. מט. 1. אבות פ"ב מ"ד. 2. ישעיה נט בא. 3. מלאכי ג ו. 4. סנהדרין צט ב. 5. מלאכי ג טז.